

Recenzia

Wiesenganger, Marek – Katrincová, Terézia: *Mravná výchova v štátnom národnom školstve na Slovensku v rokoch 1918 – 1939*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2017. 105 s. ISBN 978-80-568-0093-5.

V súčasnosti sa téma mravnej výchovy neteší veľkej pozornosti, i keď túto oblasť výchovy zvyčajne vnímame ako nevyhnutnú súčasť výchovno-vzdelávacieho procesu, explicitne sa pozornosť venuje rozličným aplikačným témam, ktoré s ňou majú veľa spoločné a ktoré aj (údajne) lepšie reagujú na potreby dnešného globalizovaného, premedializovaného, extrémisticky ladeného sveta a aj Slovenska. O to zaujímavejšie je vrátiť sa 100 rokov do minulosti, do času, keď sa začalo rozhodovať o podobe mladej demokracie, ktorá vznikala v 1. Československej republike a porovnať názory, hodnotové orientácie a postupy, ktoré mali byť východiskom na etablovanie predmetov súvisiacich s mravnou výchovou, či výchovou demokratického občana.

Útla kniha *Mareka Wiesengangera a Terézie Katrincovej* s názvom *Mravná výchova v štátnom školstve v rokoch 1918 – 1939* ponúka čitateľovi možnosť zoznámiť sa so systémom novobudovaného školstva na Slovensku po roku 1918; to, akým spôsobom sa konštituovala a zavádzala občianska náuka a výchova do škôl; s analýzou teórie mravnej výchovy v školách v období 1918 – 1939; s učebnicami občianskej náuky a výchovy používanými v slovenských národných školách. Rozsah knihy – 82 strán hlavného textu – naznačuje, že pôjde o kondenzovaný prehľad, ktorý je však výstižný a poskytuje základný prehľad pre tých, ktorí sa potrebujú zorientovať vo vymenovaných témach v danom období.

Na vytvorenie obrazu o situácii povojnového Československa je zaiste užitočné, že sa autori vracajú k problémom a ich riešeniam v slovenskom školstve: budovanie konceptu tzv. jednotnej školy, t. j. „uskutočnenie zásady: rovnaká škola pre každého občana“ (Wiesenganger – Katrincová, 2017, s. 18) a o unifikáciu v zmysle „vnútornej, ideovej, etickej a sociálnej jednotnosti škôl na území celého Československa“ (ibid., s. 18); takisto odstránenie promaďarsky orientovaných učiteľov s cieľom nahradiť ich pročeskoslovensky a prodemokraticky orientovanými. Autori nezabúdajú ani na riešenie prístupu k rozličným konfesiam v škole a pripomínajú výzvu vytvoriť interkonfesionálnu jednotnú ľudovú školu, pre deti kresťanských i nekresťanských rodičov (s. 25).

Na tomto pozadí vzniká konkrétna podoba mravnej výchovy v národných školách prostredníctvom zavedenia predmetu občianska náuka a výchova v roku 1922, ktorá mala byť ako „zvláštny predmet“ zavedená po odstránení náboženstva zo škôl, a takisto mala dopĺňať sústavu mravnej výchovy. Vďaka prehľadnému a logickému textu v prvej kapitole čitateľ dokáže sledovať zmeny v prístupoch k predmetu z pohľadu rôznych názorových skupín a významných školských politikov tohto obdobia a získať obraz o tom, čo všetko malo vplyv na výslednú podobu a obsah občianskej náuky a výchovy.

Ak čitateľ čaká len faktografické vymenúvanie zmien obsahu občianskej náuky a výchovy a jej prepojenie s mravnou výchovou, zistí niečo iné – autori sa snažili ukotviť svoje historicko-faktografické bádanie v spojitosti s filozofickými a pedagogickými teoretickými konceptmi. Výsledkom toho je druhá kapitola obsahujúca mapovanie ideologického pozadia a obsahu občianskej náuky a výchovy vychádzajúc z pozitivizmu a jeho kritiky zo strany tzv. kultúrno-vednej tradície a personalistickej tradície (s. 52).

Za mierne nepresné považujem pomenovanie kapitoly Mravná výchova z hľadiska pedagogických teórií. Očakávala som, že jej obsahom bude porovnanie prístupov a postupov vo vzťahu k širším skupinám pedagogických konceptov, ale nie je to úplne tak. V tejto kapitole sa autori skôr snažia objasniť pozície jednotlivých akademikov a pedagógov, ktorí sa venovali téme mravnej výchovy a definovať vzťah etiky a pedagogiky; spôsoby definovania morálky v učebniciach venovaných všeobecnej pedagogike; pojem mravná výchova – jej teoretickú a praktickú rovinu. Postupne prechádzajú od opísania dvoch prúdov v mravnej výchove v Československu (pozitivisticko-empirický a duchovno-vedný), ktoré sa však – ako konštatujú autori – v zásade zhodli na tom, „že skutočne mravný rozvoj musel ísť, ruka v ruke s rozvojom telesných/vitálnych funkcií a schopností ako aj rozvojom citovosti a rozumu a do istej miery bol ním aj podmienený“ (s. 68).

Napokon je zaujímavé sledovať, ako boli pomenované a charakterizované tzv. priame metódy mravnej výchovy, ktoré majú veľa spoločného so základnými a tradičnými metódami výchovy všeobecne (metóda sugescie – ktorá sa dnes odráža v metóde persúázie, ale čiastočne aj v učení pozorovaním; metóda nacvičovania, metóda príkladu). Čiastočne máme možnosť nahliadnuť aj do problematiky definovania kvalít osobnosti učiteľa, pretože v sledovanom období v ňom sa mal odrážať mravný ideál.

Ak téma mravnej výchovy, resp. občianskej náuky a výchovy čitateľa skutočne zaujíma, domnievam sa, že tretia kapitola vzbudí živý záujem o nahliadnutie do niektorých z analyzovaných učebníc občianskej náuky a výchovy. Autori nám ponúkajú prehľad učebníc, ktoré boli vydané v sledovanom období, opisujú ich tematické zameranie a to, v ktorých ročníkoch boli používané. Zaujímavé je sledovať, že mnoho z učebníc bolo napísaných učiteľmi z praxe. Avšak didaktik by možno ocenil konkrétne ukážky z nich, ktoré, žiaľ, v tejto kapitole nenájdeme.

Keďže sa vo svojom profesionálnom živote pohybujem stále medzi svetom teórie a praxe, napadá mi viac možností, pre koho by mohla byť predkladaná publikácia prínosná, napr. učitelia dejepisu v nej nájdú prehľadne opísané zmeny v školstve po roku 1918; učitelia predmetov zameraných na výchovu opis toho, ako a s akým obsahom sa zavádzal predmet občianska náuka a výchova; pre študentov učiteľstva môže byť zaujímavé pracovať s textom venovaným mravnej výchove ako takej a diskutovať o podobe a zastúpení mravnej výchovy v dnešných školách. Napokon, k dobrej „čitateľnosti“ knihy prispieva fakt, že je napísaná dynamickým jazykom bez zbytočných vsuviek a odbočení.

Anna Sádovská